

miştir. Bu yeni numaralama ile *Ceride-i Mehâkim*, 22 Cemâziyelâhîr 1319 (6 Ekim 1901) tarihine kadar 1154 sayı yayımlanmıştır. Adliye Nezâreti bir sonraki sayıdan itibaren (29 Cemâziyelâhîr 1319/13 Ekim 1901) dergiyi *Ceride-i Mehâkim-i Adliyye* adıyla neşretmiştir. Bu üçüncü dönemde dergi çarşamba ve cumartesi günleri olmak üzere haftada iki defa ve dört sayfa olarak çıkmaya başlamıştır. *Ceride-i Mehâkim-i Adliyye*'nin bugün bulunabilen son sayısı, 4 Receb 1326 (2 Ağustos 1908) tarihli 698. sayısıdır. Muhtemelen bu tarihte yayın hayatı sona eren derginin yerini *Ceride-i Adliyye** almıştır.

Kanunların maksat ve hükümlerini, ayıntılarla ilgili meseleleri açıklığa kavuşturmak, hükümlerin uygulanışını göstermek, bunlarla ilgili açıklayıcı bilgiler vermek, Temyiz Mahkemesi ilâmlarını, Adliye Nezâreti'nin genel yazışmalarını, tebliğ ve tamimlerini, bazı kanunî mütalaları yayımlamak amacıyla çıkarılan *Ceride-i Mehâkim*, özellikle Tanzimat sonrasında yeni kurulan nizâmiye mahkemeleri hâkimlerine yardımcı olmayı hedef almış ve bunda da başarılı olmuştur. *Ceride-i Mehâkim* adıyla çıkarıldığı dönemlerde dergi "resmî" ve "gayri resmî" kısım olarak iki bölüme ayrılmış, gayri resmî bölümde ilmî yazılara da yer

verilmişken *Ceride-i Mehâkim-i Adliyye*'de ise bu bölüm kaldırılarak sadece resmî kısım muhafaza edilmiştir.

Tam bir takımı kütüphanelerde pek bulunmayan *Ceride-i Mehâkim*'in 1154 sayılı ikinci döneminin ilk 435 sayısında yer alan yazıların fihristi Abdurrahman Hakkı tarafından *Rehber-i Kavânîn Lâhikası* adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1301, 1305).

BİBLİYOGRAFYA :

Ceride-i Mehâkim ve *Ceride-i Mehâkim-i Adliyye* koleksiyonları; Abdurrahman Hakkı, *Rehber-i Kavânîn Lâhikası: Ceride-i Mehâkim Fihristi*, İstanbul 1301, 1305; *Eski Harflî Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu* (nşr. Kültür ve Turizm Bakanlığı), Ankara 1987, s. 19, ayrıca bk. tür.yer.; *Seyfettin Özege Bağış Kitapları Kataloğu* (nşr. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Dokümantasyon Dairesi), Erzurum 1989, VI, bk. İndeks.

HULÜSİ YAVUZ

CERİDE MUHASEBESİ

(bk. CERİDE NEZÂRETİ).

CERİDE NEZÂRETİ

1831 yılında Osmanlı Devleti'nde maliye, nüfus ve istatistik işlerine bakmak üzere kurulan daire.

Ceride sözlükte "defter; zabıtnâme, tutanak; gazete" anlamlarına gelir. Eskiden haraç tahsildarlarının arazilerin yüzölçümlerini yazdıkları defterlere ceride denilmiş ve kelime bu şekilde maliye diline girmiştir. Zamanla ceridele malî cetveller yanında günlük olaylar, ölüm ve doğum kayıtları da eklenmiştir. Özel olarak hazırlanan bu defterlere kapsadığı alana göre ceride-i haraç, ceride-i nüfus gibi adlar da verilmiştir. Defterhâne'de ceridenin karşılığı rûznâme idi. Anadolu ve Rumeli defterdarlıklarında günlük işlemlerin kaydedildiği benzer defterlere rûznâmçe denirdi. Bu işleri yapan memura da rûznâmçeci veya rûznâmeci adı verildi. Defterdarlık'ta günlük işlerin defterlerinin tutulduğu dairenin yetki alanı zamanla genişletilerek buraya Ceride Muhasebesi, başkanlığına da Ceride Muhasebeciliği denildi.

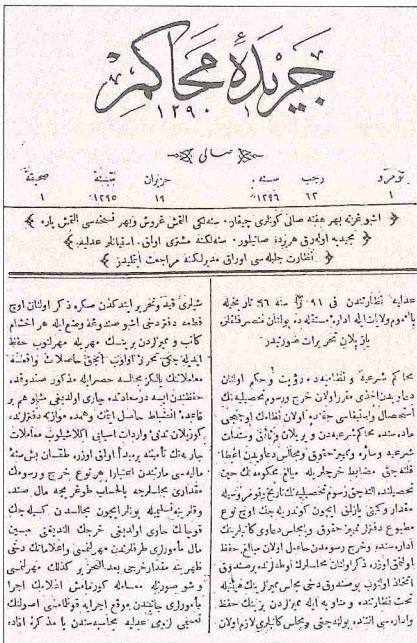
1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra yeni ordu kurma çalışmaları başlayınca memleketin vergi ve insan potansiyelinin tesbit edilmesi gerektiği ortaya çıktı. 1830'da bütün memleket sathında nüfus sayımı ve emlak tesbiti yapılması kararlaştırılarak derhal

uygulamaya geçildi. Sayım memurlarının gittikleri yerlerden gönderdikleri istatistikî bilgiler İstanbul'da toplanmaya başladı. Nüfus ve emlak tesbitiyle ilgili bu defterleri korumak, buradaki kayıtlara göre vergileri yeniden hesaplamak ve nüfus değişikliklerini tesbit etmekle görevli bir dairenin kurulması ihtiyacı ortaya çıktı. Ceride Muhasebesi yeniden teşkilâtlandırılarak 1831'de Ceride Nezâreti kuruldu. Bâb-ı Defteri Mektupçusu Said Efendi 7500 kuruş aylıkla Ceride nâzırı tayin edildi. Maiyetine de bir başkâtip, bir münşî, bir defterî ve yeterli sayıda memur verildi. Bu daire bir anlamda devletin genel istatistik bilgilerini toplamak ve değerlendirmekle görevliydi. Maliyede günlük gelir ve giderleri kaydetmek ve hesap etmekle yükümlü olan Ceride nâzırı, Evkaf Nezâreti'nin kurulmasından önce vakıfların idare ve hesabına bakmakla da yükümlüydü.

Bütün Osmanlı Devleti'nde yaşayan erkek nüfusun yazılarak her üç ayda bir vukuat defterlerinin İstanbul'daki Ceride Nezâreti'ne gönderilmesi karar altına alındı. Fakat uygulamada bazı zorluklarla karşılaşıldığı için sancaklarda bu yerlerin ileri gelenlerinden "nüfus nâzırı" adıyla müstakil bir memur tayin edilerek her altı ayda bir vukuat jurnallerinin İstanbul'a gönderilip kayıtlarının düzeltilmesi kararlaştırıldı. Kazalar nüfus memurları, nahiyelelere de mukayyidler tayin edilerek ölüm doğum gibi nüfusla ilgili kayıtlar düzenli bir şekilde tutulmaya çalışıldıysa da istenilen sonuç alınamadı.

28 Şubat 1838 tarihinde defterdarlık tabirinin kullanılması yasaklanarak Maliye Nezâreti kurulurken Bâb-ı Defterdârî'nin çeşitli kalemleri de yeniden düzenlendi. Birbirleriyle yakından ilgili olan daireler birleştirildi. Defterdarlık zamaındaki Ceride ve Mevkufat kalemleri de birleştirilerek Ceride Muhasebesi yeniden kuruldu, Ceride muhasebeciliğine de Süleyman Fâik Efendi tayin edildi. Ceride Muhasebesi Tanzimat'a kadar (1839) bu şekilde devam etti. 1840'ta maliye kalemleri birleştirilip Muhasebe-i Umûmiyye Müdürlüğü'nün kurulmasıyla Ceride Muhasebesi lağvedildi, Ceride Nâzırlığı da bütün personeliyle birlikte Vâridat Muhasebeciliği'ne bağlandı. Ceride-i Nüfus Nezâreti'nin taşra teşkilâtı önce Tahrîr-i Emlâk idarelerine, kısa bir süre sonra da Ahz-ı Asker idarelerine bağlanarak asıl fonksiyonunu kaybetti.

Ceride-i Mehâkim'in 12 Receb 1296 (19 Haziran 1295 r.) tarihli 1. sayısının ilk sayfası

1868'de Meclis-i Vâlâ'nın yerine kurulan iki yeni meclisten biri olan Şûrâ-yı Devlet'e nüfusla ilgili konuları düzenleme yetkisi de verildi. Şûrâ-yı Devlet 1874 yılında yayımladığı üç nizamnâmeyle sayım yönetimini, yeni kayıt sistemini ve nüfus memurlarının görevlerini tesbit etti. Fakat iç ve dış olaylar yüzünden bunlar uygulamaya konulamadı. 1881'de yine Şûrâ-yı Devlet tarafından 1874 nizamnâmeleri esas alınarak sicill-i nüfus nizamnâmesi hazırlandı ve Sicill-i Nüfus İdaresi kuruldu. Ayrıca sicile yazılan herkese bir nüfus tezkeresi verildi. Böylece Osmanlı Devleti ilk defa genel ve güvenilir bir nüfus bilgisine sahip olabildi. 1881 nizamnâmesi, daha sonra görülen aksaklıklar düzeltilerek imparatorluğun sonuna kadar yürürlükte kaldı.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavâidi*, İstanbul 1328-30, I/1, s. 168; I/2, s. 300, 305; Lutfî, *Tarih*, III, 145, 176; V, 116, 120; Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 219, 450; Pakalın, I, 281; Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalmı ve Değişim Dönemi*, İstanbul 1986, s. 244-292; a.mlf., "Tanzimat'a Doğru Osmanlı Maliyesi", *TCTA*, IV, 930-933; Nuri Akbayan, "Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu", a.e., V, 1238-1241; "Ceride", *ML*, II, 866; "Ceride", *ABr*, V, 469-470.

CEVDET KÜÇÜK

CERİDE-İ SÜFİYYE

(جریده صوفیه)

II. Meşrutiyet'in
ilânından sonra yayımlanan
dinî-tasavvufî dergi.

Cumhuriyet'ten önce yayımlanan tasavvuf ağırlıklı dergilerin en uzun ömürlüsü olan *Ceride-i Süfiyye* 6 Mart 1325'te (19 Mart 1909) haftalık olarak yayın hayatına başlamış, 49. sayıdan (3 Haziran 1329/16 Haziran 1913) itibaren iki haftada bir yayımlanmış, 133. sayıdan sonra (22 Kasım 1334/22 Kasım 1918) tekrar haftalık olmuştur. Dergi 1 Eylül 1335 (1 Eylül 1919) tarihine kadar 161 sayı çıkabilmiştir. Derginin başlığında önce-leri "Rehber-i şeriat-ı Muhammediyye, kefil-i hukuk-i Osmâniyye, hâdim-i millet-i İslâmiyye" yer almaktayken sonrakı sayılarda bunun yerine "Tasavvufî, dinî, siyasi, ahlâkî, edebî Türk ceride-i İslâmiyyesi'dir" ibaresi konulmuş, 108-119. sayılarda "Organe Turc Panislami-que" ifadesi ilâve edilmiştir. 29-31 Temmuz 1330 (11-13 Ağustos 1914) tarihlerinde "*Ceride-i Süfiyye*'nin yevmî ve siyasi nüshasıdır" başlığıyla günlük gaze-

te şeklinde yayımlanan dergi tasavvuf başta olmak üzere dinî, ahlâkî, edebî konulara yer vermiştir. *Ceride-i Süfiyye*'nin *Sebilürreşad*, *Beyânülhak* gibi dinî dergilerden en belirgin farkı tarikat meselelerine daha geniş yer vermiş olmasıdır. Tarikat ve tasavvuf dünyasının seviyesini olumsuz yönde etkileyen "beşik şeyhliği"nin mahzurları üzerinde duran derginin başlatıp da sonuçlandıramadığı en önemli faaliyet tekke şeyhlerine yönelttiği sorulardı. Bu tasarıya göre her şeyh postnişini olduğu tekkenin tarihini yazıp gönderecek, *Ceride-i Süfiyye* de bu bilgileri değerlendirip yayımlayacaktı. Dergide eski Nâfia nâzırı Hulûsi'nin "İslâmiyet'te Sosyalizm Var mı?", Abdülbâki Efendi'nin "Âlem-i İslâm'da Kadınlar" gibi değişik konularda ilginç makalelerine de yer verilmiştir. 57. sayıdan itibaren "Şuûnat" ve "Siyasî" başlığını taşıyan sütunlarda iç ve dış siyasi olaylarla ilgili değerlendirme yazıları yayımlanmıştır.

Sorumlu müdürlüğünü Hasan Kâzım'ın, başyazarlığını Ali Fuad'ın yaptığı *Ceride-i Süfiyye*'de yazısı yayımlanan bazı yazar ve sûfiler şunlardır: Sâdık Vîcdânî, İbnülemin Mahmud Kemal, Veled Çelebi, Ferid (Kam), Hocaâzâde Ahmed Hilmi, İsmail Hakkı (İzmirli), Ahmed Remzi

(Akyürek), Mustafa Fevzi (Gümüşhaneli'nin halifesi), Mehmed Gülşen, Bursalı Mehmed Tâhir, Tâhirülmevlevî, Abdülbâki, Muallim Vahyî, Hamâmîzâde İhsan, Rızâ Tefvîk, Hüseyin Vassâf, Mehmed Ziyâ. *Ceride-i Süfiyye* ile aynı yıllarda yayımlanan tasavvuf ağırlıklı diğer dergiler ise şunlardır: *Tasavvuf*, *Muhibbân*, *Hikmet* ve *Mihrab*.

BİBLİYOGRAFYA :

Ceride-i Süfiyye (muhtelif sayıları); *Türkiye Maarif Tarihi*, I, 299-300; Mustafa Kara, *Tekeler ve Zaviyeler*, İstanbul 1980; a.mlf., "Cumhuriyet Öncesi Tasavvufî Yayın Organları ve Cemiyetler", *Hareket*, sy. 8, İstanbul 1979, s. 16-19; Hasan Duman, *Katalog*, s. 62.

MUSTAFA KARA

CERİME

(bk. SUÇ).

CERİR b. ABDULLAH

(جرير بن عبدالله)

Ebû Amr Cerir b. Abdillâh
b. Câbir el-Becelî
(ö. 51/671)

Kumandan sahâbî.

Yemenli Becile kabilesinin reisi olan Cerir'in İslâmiyet'i kabul etmeden önceki hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Yahudi bir tâcirle Hz. Mûsâ, Tevrat ve diğer peygamberler üzerine yaptığı sohbet İslâm dinine ilgi duymasını sağlamış, Mekke'nin fethinden önce kendi araştırmaları sonunda Hz. Peygamber'in Allah elçisi olduğunu anlayarak ona iman etmiş, Becile kabilesini de müslüman olmaya ve Medine'ye bir heyet göndermeye ikna etmiştir. Onun 150 kişiyle birlikte hicretin 10. yılı Ramazan ayında Medine'ye geldiği kabul edilmektedir. İbn Hacer el-Askalânî, Cerir'in Vedâ haccına katıldığını belirten Buhârî ve Müslim'deki hadisleri (Buhârî, "Meğâzî", 77; Müslim, "İmân", 118) delil göstererek onun Hz. Peygamber'in vefatından kırk gün önce müslüman olduğuna dair rivayeti reddetmektedir. Cerir Hz. Peygamber'le ilk görüşmesinde, Necran bölgesinde Müslümanlığın kabul edildiğini, ancak Has'amlar'ın yurdundaki Zülhalesa Tapınağı'nın henüz yıkılmadığını söyledi. Câhiliye döneminde Kâbe'ye "Şam Kâbesi", Zülhalesa'ya da "Yemen Kâbesi" denilerek onun Beytullah'a denk ve râkip gösterilmesinden daima huzursuzluk duymuş olan Hz. Peygamber bu tapınağı yıkmak üzere bir seriyye hazırladı. Ce-

Ceride-i Süfiyye'nin 19 Receb 1330 (4 Temmuz 1912) tarihli nüshasının kapağı

